

Filmscènes uit 'De Oost'.

‘De Oost’ is familie- geschiedenis geworden

Het publieke debat over de speelfilm ‘De Oost’ laat zien dat generaties verschillend naar het koloniale en oorlogsverleden kijken. Kleinkinderen zijn kritisch, terwijl kinderen van de ooggetuigen hun ouders verdedigen.

Tekst Esther Captain Beeld Filmdepot

‘De oorlog gaat met pensioen’

Alle leeftijden hebben zich in dit debat uitgesproken, van de ooggetuigen van het koloniale Indië en de oorlog in Indonesië tot de naoorlogse en postkoloniale generaties van nu. Dat is opvallend. Tot een decennium geleden was de verwachting namelijk dat de interesse van jongere generaties in zowel de oorlog in Europa en Azië als in het koloniale verleden zou afnemen. ‘De oorlog gaat met pensioen’ was in 2010 een gevleugelde uitspraak, 65 jaar na het einde van de Tweede Wereldoorlog. Kinderen en kleinkinderen van Indische Nederlanders en Molukkers zouden zich steeds meer vermengen met Nederlanders en daarmee als het ware opgaan in de Nederlandse cultuur. Het debat rond ‘De Oost’ laat zien dat de belangstelling van jongere generaties juist is toegenomen.

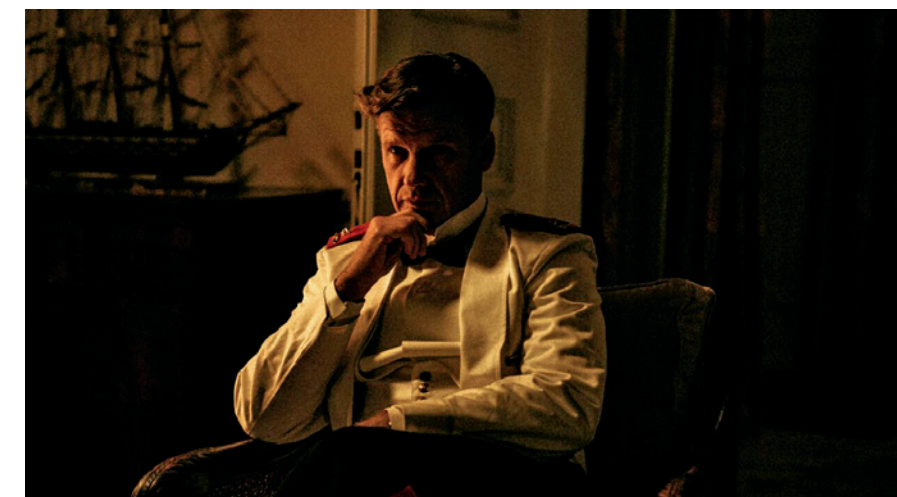
Generaties

De felheid van het huidige debat is beter te begrijpen als we ernaar kijken door de lens van de generatiewisseling die momenteel gaande is. Een van de scheidslijnen waarlangs het debat wordt gevoerd, maar die nog nauwelijks is benoemd, is namelijk die tussen de tweede en derde generatie van betrokkenen bij het koloniale en oorlogsverleden in Indonesië. De posities zijn grofweg als volgt ingenomen. De tweede generatie keert zich ►

D

‘De Oost’ is sinds zijn release op Amazon Prime half mei veruit de meest besproken Nederlandse speelfilm van de afgelopen jaren. De gemoederen liepen daarbij hoog op. Het leidde zelfs tot een (afgewezen) claim bij de rechtbank over het opnemen van een disclaimer over het fictionele karakter van de film. Het aan de orde stellen van de in onze samenleving gevoelige thema's als het koloniaal verleden en de oorlog in Indonesië is op zichzelf al voldoende stof voor discussie. In ‘De Oost’ gaat het ook nog eens om de fictieve verbeelding van een waargebeurde geschiedenis: het gewelddadige optreden van een Nederlands-Molukse gevechtseenheid onder leiding van kapitein Raymond Westerling in de Indonesische

Onafhankelijkheidsoorlog. Geen wonder dus dat allerlei betrokkenen en belangengroepen zich in een fel debat hebben uitgesproken. Het toont aan dat de koloniale maatschappij en de Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog qua tijd weliswaar ver van ons afstaan, maar dat deze zo ingrijpend zijn geweest dat de gevolgen daarvan nog steeds doorwerken – op persoonlijk niveau, maar ook op het niveau van onze samenleving.

tegen ‘De Oost’, omdat de speelfilm geen correcte weergave zou zijn van de werkelijkheid. Hun geluid wordt vertolkt via onder meer het Veteranen Platform en kleinere actiegroepen als de Federatie Indische Nederlanders (FIN), Maluku4Maluku (M4M) en genootschap Aurore. De derde generatie, onder meer Lara Nuberg en Rochelle van Maanen (Dekolonisatie Netwerk voormalig Nederlands Indië) en Henry Timisela (Moluks Historisch Museum) juicht toe dat ‘De Oost’ Nederlands-Moluks geweld aan de kaak stelt. Een aantal representanten van deze generatie stelt dat de makers nog niet ver genoeg zijn gegaan, zoals fotojournalist Geronimo Matulesy, fotograaf/historicus Marjolein van Pagee en filmmaker Joeri Pruys.

Oorlog is niet langer het domein van militairen, het is ook van de samenleving

Familiegeschiedenis
Om beter te begrijpen waarom zovelen geraakt worden door ‘De Oost’, is het werk van de Amerikaanse historicus Jay Winter (Yale University) verhelderend. Hij stelt dat oorlogsgeschiedenis sinds de Eerste Wereldoorlog (1914-1918) familiegeschiedenis is geworden. Oorlog is niet

langer het domein van militairen die de strijd op het slagveld uitvechten. Niet alleen legers, maar ook samenlevingen zijn in oorlog. Ook burgers zijn doelwit en worden op grote schaal door oorlogsgeweld getroffen. Waren oorlogsslachtoffers voorheen alleen militairen, nu betreft het eveneens vrouwen, kinderen en ouderen. Deze verschuiving werkt door in oorlogsherinneringen, die niet langer beperkt zijn tot mannen in uniform, maar impact hebben in familieverband. Kijken we vanuit de lens van familiegeschiedenis naar ‘De Oost’, dan zien we een generatiewisseling, waarbij kleine kinderen gaandeweg steeds meer het woord(voerderschap) overnemen van Indiëveteranen, die als groep ooggetuigen steeds kleiner in aantal wordt. De derde generatie stelt vanuit een onbevangener en ook meer kritische positie vragen over het Indische verleden en de oorlog van hun grootouders. Hun betrokkenheid daarbij blijkt uit de ieder jaar toenevende aanwezigheid van de derde generatie bij de Nationale Herdenking op 4 mei en de Indiëherdenking van 15 augustus. Daarbij is sprake van een herontdekking van hun (deels) Indische en Molukse identiteiten, gestimuleerd door ontwikkelingen als Black Lives Matter en ‘decolonising knowledge’-bewegingen. De tweede generatie staat daar tussenin. Zij had te maken met ouders die getekend waren door het complexe verleden, waarin ouders en kinderen elkaar probeerden te ontzien door veelal te zwijgen over vroeger en zich te bewijzen in de Nederlandse samenleving. Bezien vanuit het familieperspectief is het begrijpelijk dat dochter Palmyra Westerling het opneemt voor haar vader en dat FIN, M4M en Aurore als tweede generatie de artistieke vrijheid lastig vinden die de makers van ‘De Oost’ ten aanzien van hun vaders als veteranen hebben genomen.

over

Esther Captain

Dr. Esther Captain is als historicus werkzaam aan het Koninklijk Instituut voor de Taal-, Land- en Volkenkunde (KITLV) in Leiden. Daarnaast is zij als onderzoeker verbonden aan het programma ‘Onafhankelijkheid, Dekolonisatie, Oorlog en Geweld in Indonesië, 1945-1949’. Zij publiceert over (post-)koloniaal Nederland, Suriname en de Antillen, oorlogserfgoed en herinneringsculturen, waaronder het boek ‘Oorlogserfgoed overzee. De erfenis van de Tweede Wereldoorlog in Aruba, Curaçao, Indonesië en Suriname’ (Bert Bakker 2010).

Kritisch
‘De Oost’ laat zien dat het woordvoerderschap over het koloniale en oorlogsverleden is gewijzigd. Jongere generaties, onder wie de makers van ‘De Oost’, houden Nederland een spiegel voor die confronterend is. Het is niet langer opa of oma die herinneringen over Ind(ones)ië ophaalt, maar het kleinkind met een Indische of Molukse achtergrond dat kritische vragen stelt. ■

Dit artikel is eerder verschenen in Het Parool van 27 mei 2021.

Alfred Kool

Vrijheid vergt onderhoud

Op een paar uur vliegen van hier de rauwe realiteit

‘Heeft u weleens iemand doodgeschoten?’ Die vraag krijg ik best vaak als ik als ‘veteraan in de klas’ gastlessen verzorg op basisscholen en in het voortgezet onderwijs. In het begin schrok ik daarvan, maar inmiddels ben ik eraan gewend en maak ik er handig gebruik van. Bijvoorbeeld door te vragen wie er weleens games speelt. Dat levert altijd een woud van vingers op. In een game krijg je toch bonuspunten als je iemand omlegt?, vraag ik dan. Dat wordt dan enthousiast beaamd. Het is een mooi bruggetje naar de realiteit. Want die is gelukkig echt anders. Ik leg uit dat onze goed uitgeruste en bewapende militairen vooral getraind zijn in het voorkomen van slachtoffers. Natuurlijk, als het nodig is, moeten ze effectief geweld kunnen toepassen, maar hun hoofdtaak is doorgaans juist de-escaleren en stabiliseren. Soms letterlijk tussen partijen staan. Mensen doodschieten is niet leuk. Nooit. In mijn presentatie zit een foto van twee scholieren op weg naar school. Ze lopen met hun rugzak door een straat in een woonwijk. Het zouden klasgenoten van ‘mijn’ groep kunnen zijn, maar er is een verschil. De huizen waar ze langslopen, zijn gebombar-

deerd. Voor ons onwerkelijk, maar op een paar uur vliegen van hier de rauwe realiteit. Veiligheid en vrijheid zijn in ons land zo vanzelfsprekend dat het lijkt alsof we de waarde ervan, maar ook de kwetsbaarheid, uit het oog zijn verloren. Al meer dan 75 jaar genieten we ervan. Erosie ligt op de loer. Vrijheid wordt steeds vaker vertaald naar: als ik maar kan doen wat ik wil. Maar vrijheid betekent ook: luisteren naar anderen en elkaar de ruimte geven. De bereidheid om anderen te begrijpen is een voorwaarde om tot begrip voor elkaar te komen. Veteranen weten als geen ander wat het is om te leven in een land waar vrijheid niet vanzelfsprekend is. Onze boodschap, met name aan jongere generaties, is daarom: vier de vrijheid, maar doe er ook je best voor. Vrijheid vergt onderhoud, vraagt om verbinding. Een samenleving betekent letterlijk ‘samen leven’. Overigens, het antwoord op de vraag waarmee ik begon is gelukkig: nee!

Alfred Kool is communicatieadviseur, reserve-kapitein b.d. KL en gastspreker van het educatief programma Veteraan in de Klas. Hij was van 1977 tot 1982 militair en is in 1980 een halfjaar uitgezonden naar Libanon als onderdeel van de VN-vredesmacht UNIFIL.